

TÀI NGUYÊN DU LỊCH TRONG BÁCH KHOA THƯ DU LỊCH HUYỆN NA HANG, TỈNH TUYÊN QUANG (NGHIÊN CỨU TRÊN ĐỊA BÀN XÃ CÔN LÔN, HUYỆN NA HANG, TỈNH TUYÊN QUANG)

VŨ HOÀNG *

Tóm tắt: Tài nguyên du lịch có vai trò quan trọng trong phát triển du lịch của các địa phương, đó là tiền đề để kiến tạo các điểm, tuyến du lịch và các hoạt động du lịch. Bài viết khái quát các thông tin về tài nguyên du lịch tại xã Côn Lôn, phục vụ cho việc biên soạn công trình *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*. Theo đó, đề cập đến các khái niệm tài nguyên du lịch tự nhiên, tài nguyên du lịch văn hoá và đề xuất mục từ cùng với cấu trúc mục từ.

Từ khoá: Tài nguyên, du lịch, bách khoa thư, xã Côn Lôn.

Abstract: Tourism resources play an important role in tourism development in localities, serving as a premise for forming tourist destinations, tourist routes and tourist activities. The article generalizes information about tourism resources in Con Lon commune, serving for the compilation of the *Tourism Encyclopedia of Na Hang district, Tuyen Quang province*. Accordingly, the article mentions the concepts of natural and cultural tourism resources, and proposes the entries and their structures.

Keywords: Resources, tourism, encyclopedia, Con Lon commune.

1. Mở đầu

Luật Du lịch năm 2017 quy định, “tài

nguyên du lịch là cảnh quan thiên nhiên, yếu tố tự nhiên và các giá trị văn hoá làm cơ sở để hình thành sản phẩm du lịch, khu du lịch, điểm du lịch, nhằm đáp ứng nhu cầu du lịch. Tài nguyên du lịch bao gồm tài nguyên du lịch tự nhiên và tài nguyên du lịch văn hoá” [5].

*Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*¹ là công trình tra cứu tổng hợp, hệ thống hoá tri thức cơ bản, khái quát về du lịch huyện Na Hang để cung cấp thông tin cho người dân trong huyện và du khách; lưu trữ, bảo tồn các tri thức dưới hình thức chữ viết và hình ảnh, trên bản giấy và bản điện tử nhằm quảng bá, góp phần thúc đẩy phát triển ngành du lịch huyện Na Hang và tỉnh Tuyên Quang. Công trình do Ủy ban nhân dân huyện Na Hang là chủ đầu tư, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam là đơn vị tổ chức chủ trì, triển khai thực hiện nhiệm vụ từ tháng 3.2023 đến hết tháng 3.2024. Trong quá trình tổng hợp tài liệu, ngoài tìm kiếm từ các nguồn như: Thư viện Quốc gia, thư viện tỉnh Tuyên Quang, thư viện huyện Na Hang và các nguồn, thư viện

* ThS - Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam; Email: hoangvuphapluat@gmail.com

khác. Tháng 5.2023, nhóm nghiên cứu đã có chuyến điền dã đến từng xã của huyện Na Hang để khảo sát thông tin phục vụ cho việc xây dựng bảng mục từ. Sau khi khảo sát các tài liệu tại xã Côn Lôn bằng thực hiện các phương pháp bảng hỏi, phỏng vấn sâu người dân, cán bộ và lãnh đạo xã, nhóm nghiên cứu cơ bản đã xác định được số lượng và phân loại bảng mục từ của xã. Trong bài viết này, chúng tôi khái quát thông tin về tài nguyên du lịch của xã Côn Lôn phục vụ cho việc xây dựng bảng mục từ, biên soạn cuốn *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*.

2. Tài nguyên du lịch tự nhiên

Theo Điều 15, Luật Du lịch năm 2017 quy định: “Tài nguyên du lịch tự nhiên bao gồm cảnh quan thiên nhiên, các yếu tố địa chất, địa mạo, khí hậu, thủy văn, hệ sinh thái và các yếu tố tự nhiên khác có thể được sử dụng cho mục đích du lịch” [5].

Côn Lôn là xã vùng cao của huyện Na Hang, cách trung tâm huyện 62 km. Phía Bắc giáp xã Thượng Nông, phía Nam giáp xã Khâu Tinh, phía Đông giáp xã Yên Hoa, phía Tây giáp xã Sinh Long. Tổng diện tích đất tự nhiên là 5.611,6 ha, trong đó; đất lâm nghiệp 5.096,07 ha, đất nông nghiệp 135,44 ha, đất khác 380,09 ha [2]. Số liệu trên cho thấy, Côn Lôn là xã có diện tích đất lâm nghiệp chiếm chủ yếu.

Địa hình của xã Côn Lôn khá hiểm trở, có đặc trưng của vùng núi cao, chia làm hai dạng chủ yếu: thung lũng và địa hình núi cao, chủ yếu là các đồi núi có độ dốc lớn, địa hình chia cắt. Về hệ thống núi, đồi, suối, ngòi, Côn Lôn có nhiều dãy núi lớn, nhiều đỉnh núi cao khoảng 1.000 m so với mặt nước biển. Núi đất và núi đá xen kẽ nhau tạo thành nhiều thung lũng lớn, nhỏ. Hệ thống suối, ngòi và các khe nước của xã có tốc độ dòng chảy khá lớn, thường gây lũ

trong mùa mưa. Tuy nhiên cũng tạo ra tiềm năng giá trị về mặt kinh tế, cung cấp nước phục vụ đời sống, sản xuất, trồng trọt, chăn nuôi. Xã có diện tích mặt nước hồ thủy điện Tuyên Quang lớn, thuận lợi cho việc khai thác, nuôi trồng thủy sản.

Diện tích đất nông nghiệp của xã tuy không lớn nhưng màu mỡ, nằm trong khu vực có địa hình đồi núi cao xen lẫn ruộng thung lũng nên thích hợp với việc phát triển cây lương thực, cây nông nghiệp ngắn ngày, trồng cây lâu năm, cây ăn quả,...

Côn Lôn nằm trong vùng khí hậu nhiệt đới gió mùa, chia làm hai mùa rõ rệt là mùa mưa và mùa khô. Mùa mưa thường từ tháng 4 đến tháng 9 hàng năm, khí hậu nóng ẩm, lượng mưa cả năm tập trung vào thời gian này (chiếm khoảng 70-80%). Mùa khô khí hậu khô hanh và thường kéo dài từ tháng 10 đến tháng 3 năm sau, lượng mưa thấp, nhiệt độ có thể xuống thấp hơn 4 độ. Nhiệt độ trung bình năm là 23 độ. Lượng mưa trung bình khoảng 2.000 mm. Nằm sâu trong nội địa, được che chắn bởi nhiều dãy núi cao, Côn Lôn thường có gió lốc và gió xoáy bất thường không theo chu kỳ, mùa lạnh nhiều sương muối, đầu mùa hè hay có mưa đá, mùa mưa thường có lũ ngắn đột ngột.

Côn Lôn là địa bàn cư trú của bốn dân tộc thiểu số, tổng số dân toàn xã là 2.082 người với 451 hộ, trong đó; dân tộc Tày 1.692 người, dân tộc Dao 159 người, dân tộc Mông 195 người, dân tộc Kinh 6 người (số liệu thống kê năm 2012). Toàn xã có 7 thôn bản: Thôn 1; Tham Kha, Phia Léc, Nà Nạn, Thôn 2; Nà Ngoãng, Bó Khiếu, Thôn 3; Nà Nục, Nà Thưa, Thôn 4; Pom Pán, Bó Bu, Thôn Đôn Thái (Đôn Thái, Bản Thèo), Thôn 6; Pác Bẻ, Nà Nam, Thôn Lũng Vài; Lũng Vài, Khau Phấu. Đời sống của nhân dân các dân tộc trong xã chủ yếu tập trung

sản xuất cây lương thực như lúa, ngô. Chăn nuôi chủ yếu là gia súc, gia cầm. Đồng bào trong xã sinh sống theo phương thức tự cung, tự cấp, làm ruộng, nương, khai thác lâm thổ sản, trồng bông dệt vải,...

Rừng Côn Lôn có nhiều loại gỗ, thảo dược và muông thú quý hiếm, là thế mạnh kinh tế của xã. Rừng có tác dụng trong việc bảo vệ nguồn nước cung cấp cho hồ thủy điện Tuyên Quang, hạn chế tác hại của lũ lụt. Lòng đất xã Côn Lôn có một số loại khoáng sản. Từ thế kỷ XIX, người Pháp đã khai thác mỏ quặng chì, kẽm tại Pù Pảo (hiện nay là thôn Lũng Vải).

Theo kết quả khảo sát của nhóm nghiên cứu cho thấy, ngoài các thắng cảnh du lịch được công nhận tại huyện Na Hang như: Nhà máy Thủy điện Na Hang, hồ Na Hang, ruộng bậc thang Hồng Thái, cầu treo Na Hang, Thác Mơ, Cọc Vải, Núi Đồi, động Song Long, thác Khuổi Nhi, cầu Đà Vĩ, hang Phía Muôn, núi Pác Tạ,... xã Côn Lôn còn có hang Thắm Puốc, rừng nguyên sinh là những địa điểm du lịch tiềm năng.

Xã Côn Lôn nằm trong Khu bảo tồn thiên nhiên Tát Kè - Bản Bung có diện tích 41.930 ha, bao gồm diện tích bảo vệ nghiêm ngặt 27.520 ha, nằm trên địa bàn 4 xã: Khâu Tinh, Côn Lôn, Sơn Phú và Thanh Tương.

Tại đây hiện còn lưu giữ được trên 2.000 loài thực vật, có nhiều loài được ghi trong *Sách đỏ Việt Nam* như trai, mun, lát hoa, đinh, thông tre, hoàng đàn, trầm gió, đặc biệt là hàng trăm cây gỗ nghiêng lớn, có đường kính từ 2 - 3 m hiếm có. Bên cạnh đó, rừng còn có 263 loài chim, 61 loài bò sát, 35 loài ếch nhái và 90 loài thú, nhiều loài được ghi trong *Sách đỏ Việt Nam* như: vọc mũi hếch, vọc đen má trắng, gấu ngựa,...

Với điều kiện tự nhiên có diện tích đất lâm nghiệp lớn, hệ sinh thái rừng bao phủ

tạo cho xã Côn Lôn những thuận lợi để phát triển kinh tế, phát triển du lịch bền vững. Sự hài hòa giữa cảnh quan thiên nhiên, đa dạng sinh học và khí hậu trong lành cùng với các điểm dân cư có nhà sàn của người Tày giàu bản sắc văn hoá truyền thống tạo nên sự hấp dẫn, thu hút du khách.

3. Tài nguyên du lịch văn hoá

Điều 15, Luật Du lịch năm 2017 quy định: “tài nguyên du lịch văn hoá bao gồm di tích lịch sử - văn hoá, di tích cách mạng, khảo cổ, kiến trúc; giá trị văn hoá truyền thống, lễ hội, văn nghệ dân gian và các giá trị văn hoá khác; công trình lao động sáng tạo của con người có thể được sử dụng cho mục đích du lịch” [5].

Trải qua lịch sử phát triển với nhiều thế hệ, dân tộc cùng đoàn kết chung sống, lao động và cải tạo thiên nhiên, người dân Côn Lôn đã xây dựng được một nền văn hoá dân gian phong phú. Các sản phẩm dệt vải, chăn, váy áo thổ cẩm có đường nét hoa văn tinh xảo của đồng bào Tày, Dao, Mông là đặc trưng văn hoá của người dân nơi đây. Xã Côn Lôn còn có các lễ hội dân gian truyền thống như: lễ hội lồng tồng, lễ hội cầu may và cầu mùa, lễ hội nhảy lửa. Trong lễ hội có các trò chơi như: tung còn, đẩy gậy, đánh pam, đánh yến, kéo co, đánh đu,... Các điệu hát quan lang, hát cọi điệu, hát lượn cọi,... múa then, múa nón, múa gieo hạt, múa khèn,... đặc sắc. Ý nghĩa của việc tổ chức lễ hội là cầu cho mưa thuận gió hòa, mùa màng tốt tươi, cầu cho người dân không bị bệnh tật, vui khoẻ và hạnh phúc. Xã có một ngôi chùa thờ Phật tại thôn Đon Thái, phục vụ đời sống tâm linh của đồng bào phật tử trong vùng. Xã có chợ Trung Mường, chợ Mỏ Pù Pảo, khu buôn bán Bắc Vãng hình thành từ thế kỷ XVIII.

Xã Côn Lôn có nhiều món ăn truyền thống của đồng bào các dân tộc thiểu số có thể thu

hút du khách đến thưởng thức, tìm hiểu văn hoá ẩm thực địa phương như: thịt lợn đen, xôi ngũ sắc, cơm lam, ngô nếp, cá chạch, thịt trâu khô gác bếp, lạp xưởng, bánh nếp tày nhân trứng kiến,...

Bên cạnh điều kiện thuận lợi về tự nhiên, văn hoá để phát triển du lịch như đã nêu ở trên, xã Côn Lôn còn tồn tại những hạn chế, khó khăn như chưa có điểm lưu trú, cơ sở hạ tầng chưa đủ đáp ứng nhu cầu của du khách, giao thông đi lại khó khăn, chưa có quy hoạch phát triển đồng bộ, kinh tế người dân còn thiếu thốn, nguồn nhân lực làm du lịch thiếu, sản phẩm du lịch địa phương còn nghèo nàn.

4. Đề xuất mục từ và cấu trúc mục từ tài nguyên du lịch trong *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*

Trong quá trình tiến hành biên soạn *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*, nhóm nghiên cứu sử dụng kết hợp nhiều phương pháp và kỹ thuật trong biên soạn từ điển và bách khoa thư như: phương pháp miêu tả, phương pháp điền dã (thu thập thông tin, phỏng vấn sâu, quan sát,...), phương pháp chuyên gia; kỹ thuật lập bảng mục từ; định nghĩa, sắp xếp thông tin, hình minh hoạ,...; sử dụng thao tác tư duy như phân tích, tổng hợp, so sánh, đối chiếu.

Dựa trên kết quả khảo sát của nhóm nghiên cứu, các mục từ biên soạn cho *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang* của xã Côn Lôn dự kiến gồm 41

Bảng mục từ tài nguyên du lịch xã Côn Lôn

Tên mục từ	Loại mục từ	Độ dài
Khu bảo tồn thiên nhiên	Danh lam thắng cảnh	Dài
Tát Kê - Bản Bung		
Hang Thẩm Puốc	Danh lam thắng cảnh	Trung bình
Thịt lợn đen	Sản vật	Ngắn
Xôi ngũ sắc	Đặc sản	Ngắn
Cơm lam	Đặc sản	Ngắn
Thịt trâu khô	Đặc sản	Ngắn
Hoa kê hấp thịt	Đặc sản	Ngắn
Bánh nếp Tày nhân trứng kiến	Đặc sản	Ngắn
Bún khô ngũ sắc	Đặc sản	Ngắn
Vịt thả suối	Sản vật	Ngắn
Ngỗng thương phẩm	Sản vật	Ngắn
Lễ hội lồng tồng	Lễ hội	Trung bình
Lễ hội cầu may và cầu mùa	Lễ hội	Trung bình
Lễ hội nhảy lửa	Lễ hội	Trung bình
Tung còn	Trò chơi dân gian	Ngắn
Đẩy gậy	Trò chơi dân gian	Ngắn
Đánh pam	Trò chơi dân gian	Ngắn
Đánh yến	Trò chơi dân gian	Ngắn
Kéo co	Trò chơi dân gian	Ngắn
Đánh đu	Trò chơi dân gian	Ngắn
Đi cà kheo	Trò chơi dân gian	Ngắn
Bịt mắt bắt dê	Trò chơi dân gian	Ngắn
Hát quan lang	Dân ca	Trung bình
Hát cọi điệu	Dân ca	Trung bình
Hát lượn cọi	Dân ca	Trung bình
Hát phong slư	Dân ca	Trung bình
Hát then	Dân ca	Trung bình
Hát páo dung	Dân ca	Trung bình
Hát làm dâu	Dân ca	Trung bình
Múa then	Dân vũ	Trung bình
Múa nón	Dân vũ	Trung bình
Múa gieo hạt	Dân vũ	Trung bình
Múa khèn	Dân vũ	Trung bình
Múa quạt	Dân vũ	Ngắn
Đàn tính	Nhạc cụ	Ngắn
Khèn	Nhạc cụ	Nhạc cụ
Kèn lá	Nhạc cụ	Ngắn
Sáo trúc	Nhạc cụ	Ngắn

Tài nguyên du lịch tự nhiên của xã Côn Lôn tiêu biểu như: Khu bảo tồn thiên nhiên Tát Kê - Bản Bung, hang Thẩm Puốc đã trở thành những điểm du lịch quen thuộc của người dân. Tài nguyên du lịch văn hoá gồm nhiều loại khác nhau, tiêu biểu như lễ hội lồng tồng, lễ hội cầu may và cầu mùa, lễ hội nhảy lửa, các điệu múa, hát dân gian,...

Để tiến hành biên soạn các mục từ công trình *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang* cần có sự thống nhất về mô hình cấu trúc mục từ tài nguyên du lịch, có thể tiến hành biên soạn theo các nội dung như sau:

- Tiêu đề mục từ: tên mục từ (viết hoa, in đậm).
- Nội dung mục từ: giới thiệu, giải thích, định nghĩa về mục từ.
- Xuất xứ, nguồn gốc, lịch sử hình thành, phát triển.
- Nội dung (vai trò, công dụng, ảnh hưởng).
- Các cách hiểu khác, các tranh luận, bàn thảo (nếu có).
- Hình ảnh minh hoạ (nếu có).
- Tên người biên soạn.

Trong quá trình biên soạn các mục từ tài nguyên du lịch tại xã Côn Lôn, tác giả cần căn cứ vào thực tế hoạt động du lịch trên địa bàn xã, có thể đề cập đến các tài nguyên du lịch tiềm năng.

5. Kết luận

Nằm trong khu vực có hệ sinh thái rừng nguyên sinh bao phủ, với diện tích đất lâm nghiệp lớn, tạo cho xã Côn Lôn những thuận lợi để phát triển kinh tế, phát triển du lịch bền vững. Sự hài hòa giữa cảnh quan thiên nhiên, đa dạng sinh học và khí hậu trong lành cùng với các điểm dân cư có nhà

sàn của người Tày giàu bản sắc văn hoá truyền thống tạo nên sự hấp dẫn, thu hút du khách.

Bài viết khái quát các thông tin về tài nguyên du lịch tự nhiên, văn hoá của xã Côn Lôn, từ đó xây dựng bảng mục từ cơ bản để phục vụ cho việc biên soạn *Bách khoa thư Du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*. Công trình hướng đến phục vụ nhu cầu tra cứu, tìm hiểu thông tin của người dân và du khách, góp phần bảo tồn, quảng bá tài nguyên du lịch trong phát triển du lịch địa phương.

CHÚ THÍCH

¹ Công trình được thực hiện từ tháng 3.2023 đến hết tháng 3.2024 do huyện Na Hang là chủ đầu tư, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam là tổ chức chủ trì triển khai thực hiện nhiệm vụ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ban Chủ nhiệm Đề án biên soạn Bách khoa toàn thư Việt Nam, *Tài liệu Hướng dẫn biên soạn Bách khoa toàn thư Việt Nam*, Hà Nội, 2017.
- [2] Ban Chấp hành Đảng bộ xã Côn Lôn, huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang, *Lịch sử Đảng bộ xã Côn Lôn (1940-2010)*, 2013.
- [3] Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ Tuyên Quang, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, *Từ điển Tuyên Quang*, Nxb. Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2018.
- [4] Vũ Ngọc Hà, “Hướng tới biên soạn *Bách khoa thư du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*”, *Từ điển học và Bách khoa thư*, Số 6(86), 11-2023.
- [5] Quốc hội, *Luật Du lịch*, 2017.
- [6] Hà Học Trạc, *Lịch sử - Lí luận và thực tiễn biên soạn bách khoa toàn thư*, Nxb. Từ điển bách khoa, Hà Nội, 2004.
- [7] <https://baotuyenquang.com.vn/khoa-hoc/moi-truong/na-hang-bao-ve-rung-tu-nhien-132180.html>